

Zb. Odsjeka povij. znan. Zavoda povij. druš. znan. Hrvat. akad. znan. umjet., 21(2003), str. 321-367

bu vodiča i ostalih pomagala znanstvenicima, tema su rada "Naučnoobavještajna sredstva i naučna djelatnost arhiva" (540.-569.), dočim se u zaključnom prilogu "Perspektive razvoja historiografije i arheologije" (570.-574.) promišlja budućnost historiografije i povjesničara, ali i odgovornost i pitanje savjesti svih onih koji posežu za istraživanjem i objavljivanjem arhivske građe.

Na kraju knjige su "Spisak ilustracija" (575.-578.), životopis Miloša Miloševića ("O piscu knjige") iz pera priređivača knjige Vlastimira Đokića (579.-583.), "Bibliografija radova Miloša Miloševića" (584.-596.) te kazala imena predmeta i pojmova (597.-631.)

Studije iz prošlosti Boke kotorske u doba njezine uključenosti u prekojadranske stečevine Mletačke Republike pisane su iz pera danas – bez ikakve dvojbe – vodećeg proučavatelja povijesti toga kraja. Minuciozan istraživački pristup, savršeno poznavanje i vladanje nepreglednom količinom kotorske arhivske građe, vještina obrade podataka, široko zanimanje u odabiru istraživačkih tema, samo su neke od temeljnih odlika Miloševićevih ukoričenih studija iz prošlosti Boke. U godinama u kojima hrvatska historiografija gotovo u cijelosti zaobilazi prostor južno od Prevlake, ispuštajući iz svojih projekata i znanstvenoistraživačkih promišljanja područje koje je – zajedno s Istrom i Dalmacijom – nekoć vjekovima činilo jedinstven državno-politički prostor, pregnuća i rezultati Miloša Miloševića još nam se čine dojmljivijim i vrijednijim pažnje. I na kraju, prebogati znanstveni opus toga skromnog, samozatajnog i nadasve svestranoga bokeljskog pregaoca, dio kojega sadrži i knjiga koja se ovdje predstavlja, zasigurno je nezaobilazan za svakog ozbiljnijeg istraživača koji posegne za prebogatim povjesnicom Zaljeva hrvatskih svetaca.

Lovorka Čoralić

Ljudevit Anton Maračić, *Prekomorski susreti. Veze i odnosi Provincije sv. Antuna i sv. Jeronima franjevac konventualaca kroz stoljeća*, A. G. Matoš, Zagreb, 2003., 194 str.

U izdanju Provincijalata franjevaca konventualaca u Zagrebu je pod gornjim naslovom objelodanjena knjiga Ljudevita Antona Maračića. Autor te studije bio je 25 godina glavni urednik *Veritasa*; od 1992. do 1998. služio je kao ministar provincijal Provincijalata franjevaca konventualaca, a sada je gvardijan u samostanu sv. Franje u Puli. Autor je više studija o franjevcima konventualcima na hrvatskim prostorima, posebice u Istri.

Kao što ističe u uvodu, u ovoj je knjizi pokušao "stvoriti jednu malu sintezu uzajamnih veza i odnosa franjevaca konventualaca s obje strane Jadrana" (str. 6.) od XIII. do konca XX. stoljeća. Knjiga je podijeljena u dva osnovna dijela po kronološkom načelu. Tako se u prvom dijelu (13.-99.) razmatra odnos dviju provincija u vrijeme Mletačke Republike, tj. od XIII. do XVIII. stoljeća. Prve dodire dviju provincija, u XIII. stoljeću, obilježili su franjevci bl. Monald iz Kopra koji je neko vrijeme boravio na hrvatskim prostorima i graditelj fra Jakov iz Pule koji je neko vrijeme proveo u Padovi. Tijekom srednjega vijeka, ranog novog vijeka i razdoblja prosvjetiteljstva brojni su franjevci Provincije sv. Jeronima studirali u Padovi. Koristeći se arhivskom građom, autor donosi cjeloviti popis osoba koje su studirale ili su iz drugih razloga boravile u Padovi, Veroni, Veneciji i Vicenzi u razdoblju od 1360. do 1730. U poglavlju naslovljenom "Teološka uzdarivanja" autor govori o franjevcima Provincije sv. Jeronima koji su u Padovi ostvarili profesorsku ili znanstvenu karijeru, ističući kao najznačajniju osobu krčkog fratra PM Matu Ferkića. Također donosi listu profesora teologije na raznim učilištima Provincije sv. Antuna za razdoblje od 1400. do 1725. U poglavlju "U službi braći i zajednici" autor govori o franjevcima Provincije sv. Jeronima i Provincije sv. Antuna koji su služili kao viši ili mjesni poglavari u susjednim provincijama, produbljujući i na taj način veze između dviju provincija. I tu donosi listu osoba za razdoblje od 1348. do 1763. "Pastirska skrb" naslov je poglavlja u kojemu razmatra fratre jedne ili druge provincije koji su

služili kao biskupi u dvjema susjednim provincijama, ističući pritom da je bilo "mnogo više padovanskih fratara koji su biskupovali u Istri, Dalmaciji i Albaniji" (52.). U sljedećih nekoliko poglavlja ("Obogaćenja sa zapadnih obala", "Birani propovjednici" i "Posrednici u sporovima") autor govori o fratriba obiju provincija koji su obavljali službe inkvizitora, ministra provincijala, propovjednika, posrednika u prosvjedima u sukobima predstavnika vlasti i puka, političkim razmiricama i slično. U poglavlju "Luteranski izazov" razmatra se utjecaj protestantizma od XVI. do konca XVIII. stoljeća na pojedine fratre u Provinciji sv. Jeronima i Provinciji sv. Antuna. Autor pri tome ističe da je djelovanje pojedinih fratara "bilo presudno za prihvaćanje ili iskorjenjivanje Lutherove misli" (73.). Donosi i kraći popis franjevac Provincije sv. Jeronima protiv kojih je u Veneciji vođen inkvizicijski proces zbog *eresie* ili *luteranesima*. "Kulturno-umjetnička suradnja" i "Dvosmjerna svakodnevnica" poglavlja su u kojima se razmatraju kulturno-umjetničke interakcije i uloga pojedinih fratara u svakidašnjemu životu samostana dviju provincija. Najbolji primjer koji pokazuje međusobno kulturno-umjetničko obogaćivanje prelascima fratara iz jedne u drugu provinciju jest onaj fra Antona iz Lendinare koji je vjerojatno bio pisac Statuta grada Pule i izrađivač nekih, vrlo lijepih, inicijala u njemu. U poglavlju naslovljenom "Pravni oblici povezanosti" autor govori o primjerima padovanskih ili svetojeronimskih fratara koji su bili afilirani (posinjeni) u nekom samostanu izvan njihove provincije. Da je to bio dosta čest slučaj, potvrđuje i činjenica da je 17 padovanskih fratara u razdoblju od 1679. do 1799. bilo afilirano nekom samostanu u Dalmaciji.

Druga cjelina ove studije naslovljena je "Drugo razdoblje. Od propasti Venecije do danas (XIX. i XX. stoljeće)" u kojemu autor govori o raznim aspektima odnosa dviju provincija u bližoj prošlosti i nedavno proteklom vremenu. U uvodnom dijelu napominje da je propašću Mletačke Republike i njezinim uključivanjem u Francusko Carstvo te ubrzo potom u Habsburšku Monarhiju, franjevački red, kao i svi ostali redovi, proživljavao kritično razdoblje, ponajprije zbog francuske politike supresije redovničkog života. Tek desetak godina poslije uspostave habsburške vlasti na tim prostorima, redovnički život franjevac konventualaca dviju provincija ponovno oživljava. U poglavlju "Pripreme za ujedinjenje" razmatra se proces priprema za ujedinjenje Padovanske provincije sv. Antuna i Dalmatinske provincije sv. Jeronima tijekom 20-ih godina 19. stoljeća što će rezultirati njihovim službenim ujedinjenjem 3. kolovoza 1827. Prvi provincijal ujedinjene Provincije sv. Antuna postao je PM Francesco Peruzzo koji je podjednaku brigu i pažnju posvećivao padovanskom i dalmatinskom dijelu novoutemeljene provincije. Teško razdoblje za fratre Ujedinjene provincije nastaje sredinom 19. stoljeća kada venetska pokrajina potpada pod Kraljevinu Italiju, a istarsko-dalmatinski dio provincije ostaje u sastavu Austro-Ugarske Monarhije. Nakon što je 1866. u Kraljevini Italiji donesen zakon o ukinuću samostana, sjedište Ujedinjene provincije premješteno je u Cres, ponajviše zahvaljujući provincijalu Bonaventuri Soldatiću koji je bio rodom iz Cresa. U poglavlju "Buđenje nacionalnih osjećaja" autor posebice ističe činjenicu da su od 60-ih godina 19. stoljeća službu ministra provincijala Ujedinjene provincije često obavljali i hrvatski fratri, dok u poglavlju "Konačno razjedinjenje" razmatra okolnosti koje su dovele do ukidanja Ujedinjene provincije nakon osamdeset godina zajedništva (1827.-1907.). Dekret o razjedinjenju provincije donijela je uprava Reda 17. listopada 1907., a od 1. siječnja 1908. dvije provincije ponovno započinju neovisan život. Za sjedište Provincije sv. Antuna određena je Padova, dok je središte Provincije sv. Jeronima postao Cres. Slijedi pregled historijata dviju provincija u dvjema državama nakon propasti Austro-Ugarske Monarhije i utemeljenja Kraljevine SHS 1918. godine. Uvjetovano političkim odnosima Kraljevine Italije i Kraljevine SHS te teritorijalnim promjenama, samostani sv. Franje u Cresu i Piranu izdvojeni su iz Provincije sv. Jeronima i 1924. priključeni Provinciji

sv. Antuna u Padovi. U poglavlju "Međuratno razdoblje smirivanja" autor upozorava na činjenicu da u razdoblju između dva svjetska rata veze između dviju provincija slabe i svaka od njih okreće se vlastitom životu i rješavanju unutrašnjih provincijalnih problema. No, bez obzira na to, brojni fratri iz Istre i Kvarnera, koji su prije pripadali svetojeronimskoj provinciji, u to vrijeme bitno pridonose redovničkom životu u Provinciji sv. Antuna. U posljednjem poglavlju naslovljenom "Poratne godine solidarnosti" autor nas ukratko upoznaje s administrativnim promjenama unutar dviju provincija u doba neposredno nakon Drugoga svjetskog rata. Važan događaj za Provinciju sv. Jeronima zbio se 1972. godine kad je piranski samostan sv. Franje izdvojen iz te provincije i priključen novoutemeljenoj Slovenskoj provinciji sv. Jeronima. U razdoblju od 70-ih godina XX. stoljeća Provincija sv. Antuna iskazivala je kontinuiranu solidarnost s Provincijom sv. Jeronima, koja se očitovala u pomaganju obnova i izgradnji crkava i samostana. Posljednji izraz solidarnosti padovanske provincije s bratskom provincijom u Hrvatskoj izražen je tijekom Domovinskog rata, a traje i danas. Naime, na inicijativu te provincije iniciran je i financiran "Dom sv. Antuna" u Zagrebu za ishranu i smještaj siromašnih i studenata.

Tijekom sedam stoljeća njihova postojanja, Provincija sv. Antuna i Provincija sv. Jeronima bile su duboko kulturno, umjetnički i znanstveno povezane. Od srednjeg vijeka one su dijelile zajedničku sudbinu u brojnim događajima koji su određivali budućnost tih prostora Hrvatske i Italije. Možemo zaključiti da je studija Ljudevita A. Maračića vrlo vrijedan doprinos upoznavanju sedamstoljetnih povijesnih veza između dviju provincija franjevac konventualaca. Utemeljena na istraživanju arhivskog materijala i relevantne literature, knjiga donosi sintetski pregled njihova odnosa te pregršt dosad nepoznatih podataka iz njihove povijesti.

Zoran Ladić

Ljetopis Franjevačkog samostana u Šarenggradu I (1683-1853), prir. Josip Barbarić, Franjevački samostan Šarengrad, Šarengrad, 2002., 566 str.

Dalja prošlost malih sredina – važni događaji za zajednicu i cjelokupan njezin život – često teško prodiere kroz barijeru šutnje vrela te tako zauvijek ostaje skrivena današnjim promatračima. Sasvim je drugačiji slučaj ako se u dotičnoj sredini ili u njezinoj blizini nalazila redovnička zajednica. Barijera šutnje tada je probijena, a orisi prošlosti pred očima promatrača započinju se pojavljivati u najrazličitijim oblicima. Gradić na Dunavu, Šarengrad, i njegova franjevačka redovnička zajednica sv. apostola Petra i Pavla, u razdoblju od 17. do 19. stoljeća, upravo su takav slučaj. Naime, u izdanju Franjevačkog samostana u Šarenggradu objavljen je 2002. godine *Ljetopis Franjevačkog samostana u Šarenggradu I (1683-1853)*, koji je od iznimne važnosti za poznavanje prošlosti Šarengrada, franjevačke zajednice u njemu, ali i širega tamošnjeg prostora, te širega konteksta povijesnih događaja.

Djelo sadrži izvorne latinske odnosno njemačke tekstove te prijevod na hrvatski jezik. Transkripciju latinskog teksta, prijevod na hrvatski jezik i kazala pripremio je dr. Josip Barbarić, znanstveni savjetnik i djelatnik Odsjeka za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Njemački tekst transkribirao je i preveo na hrvatski jezik prof. dr. Mate Križman, profesor klasične filologije u Zagrebu. Latinski tekst nije popravljan, a to se posebno odnosi na grafiju, koja je ostala identična izvornom tekstu (npr. capelanus i cappelanus). Netaknut je ostao i tadašnji hrvatski jezik i pravopis, što će prema mišljenju izdavača, posebno koristiti hrvatskim filolozima. Događaji su prikazani po godinama, uz iznimku prvih nekoliko stranica na kojima je dan kratki prikaz starije povijesti Šarengrada i samostana do početka 18. stoljeća.